

59 ספר תורהו בְּרִיעוֹ וְקוֹרְא, משום שהוא לועג בכך למתים שאינם
60 יכולים לקיים מצוות, וְאֵם עוֹשֶׂה בָּן, עוֹבֵר מְשׁוּם לְעֵגַג לְרֵשׁ חָרָף
61 עֲשָׂהוּ (משלי י ה), ופירושו שהלועג לרש, הוא המת, הרי הוא מחרף
62 את מי שעשאו, הוא הקדוש ברוך הוא. הרי שאף ההולך בבית
63 הקברות פטור מן התפילין.
64 מתרצת הגמרא: הָתָם - שם מה ששנינו לגבי המהלך בבית הקברות
65 שהוא פטור מן התפילין, דווקא בתוך אַרְבַּע אַמּוֹת של המת הוא
66 דְּאִסּוּר בתפילין, אבל חוץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת חָיִב, דְּאָמַר מַר - שאמר
67 רבי אליעזר בן יעקב (סוטה מג), מַת תּוֹפְסִים אַרְבַּע אַמּוֹת לְקַרְיָאֵת
68 שְׁמַע, שאסור לקרוא קריאת שמע בתוך ארבע אמות שלו משום
69 לועג לרש, והוא הדין בתוך ארבע אמות לקבר, אבל הָקָא - כאן
70 שמתו מוטל לפניו או שהוא משמר את המת, חוץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת נִמְי
71 [גם] פְּטוּר מכל המצוות, משום שהוא עוסק במצוה.
72 הגמרא שבה לבאר את הברייתא: גִּזְפָּא - נשוב לעצם דברי הברייתא
73 שהובאה לעיל ונבארם, הַמְשַׁמֵּר אֶת הַמַּת, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוּ מְתוּ,
74 פְּטוּר מְקַרְיָאֵת שְׁמַע וּמִן הַתְּפִלָּה וּמִן הַתְּפִלִּין, וּמִכָּל מִצְוֹת
75 הָאֲמִוּרוֹת בְּתוֹרָה מִפְּנֵי הַעוֹסֵק בְּמִצְוַה פְּטוּר מִן הַמִּצְוָה. הֵיוּ שְׂנִיִּים
76 מְשֻׁמְרִים, זֶה מְשַׁמֵּר, וְזֶה [חבירו] הוֹלֵךְ וְקוֹרְא קְרִיאַת שְׁמַע וּמִתְפַּלֵּל
77 שֵׁלַל בְּפִנֵּי הַמַּת, וְאַחַר כֵּךְ זֶה שֶׁקָּרָא מְשַׁמֵּר, וְזֶה שֶׁשָּׁמַר הוֹלֵךְ וְקוֹרְא
78 וּמִתְפַּלֵּל שֵׁלַל בְּפִנֵּי הַמַּת. בֵּן עוֹזֵא אוֹמֵר, אִם הֵיוּ בְּאִיִּם בְּסִפְיָהּ עִם
79 הַמַּת, מִנִּיחוּ בְּזוּיָתָהּ, וּמִתְפַּלְלִין שְׁנֵיהֶם בְּזוּיָתָהּ אַחֲרָהּ.
80 שואלת הגמרא: מַאי בִּינְיָהוּ - מהו ההבדל בין תנא קמא לבן עזאי.
81 משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּינָא, הֵינִידוּן אִם חוֹשְׁשִׁין לְעַכְבְּרִים בְּסִפְיָהּ
82 אִיבָא בִּינְיָהוּ [זהו ההבדל ביניהם], מַר - תנא קמא כְּבֵר, חִיִּישִׁין
83 - אף בספינה חוששים שמה יש בה עכברים, ולכן אי אפשר ששניהם
84 יקראו ויתפללו כאחד, אלא האחד ישמור את המת מהם וחבירו
85 יקרא ויתפלל, וּמַר - בן עזאי כְּבֵר, לֹא חִיִּישִׁין - אין חוששים
86 לעכברים בספינה, ולכן יכולים שניהם להניחו וללכת יחד לקרוא
87 ולהתפלל.
88 הגמרא מבארת דינים שונים בכבוד המת: תָּנוּ רַבֵּנּוּ בְּבֵרֵיתָא,
89 הַמּוֹלֵךְ עֲצָמוֹת שֶׁל מַת מִמְקוֹם לְמִקְוֵם, הָרִי זֶה לֹא יִתְּנֶם בְּדַסְתָּיָא
90 [בשק של עור] וְיִתְּנֶם עַל גְּבִי חֲמוֹר וְיִרְכַּב עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי שְׂבִיב
91 הוּא נוֹהֵג בָּהֶם מִנְהַג בְּיָוֵן, וְאִם הָיָה מִתְּרַא מִפְּנֵי נְכָרִים וּמִפְּנֵי
92 לְסַטְמִים, וְהוּא צָרִיךְ לִרְכּוֹב עַל הַסּוֹס וּלְרוּץ כְּדִי לִבְרוּחַ מֵהֶם, מוֹתֵר.
93 וְכִדְרֵךְ שְׂאִמְרוּ בְּעֲצָמוֹת, כִּךְ אָמְרוּ בְּסִפְרֵי תוֹרָה.
94 הגמרא מבארת את הסיפא של הברייתא. שואלת הגמרא: אֵהֵיָא -
95 על איזו הלכה נאמר 'כדרך שאמרו בעצמות כך אמרו בספר תורה',
96 אֵילִימָא אִרְיִשָּׁא - אם נאמר שנאמר כן על ההלכה שברישא, שאין
97 לרכוב על גבי עצמות, ובאה הברייתא לומר שכמו כן אסור להניח
98 ספר תורה על החמור ולרכוב עליו, פְּשִׁימָא, מִי נָרַע [וכי גרועו] כִּסְפָר
99 תוֹרָה מְעַצְמוֹת, ולא היתה הברייתא צריכה להשמיענו דין זה.
100 משיבה הגמרא: אֵלָא וְדַאי נִאֲמַר זֵאת אֲסִיפָא - על ההלכה האמורה
101 בסיפא, שאם היה צריך לברוח מפני הנכרים או מפני הליטיים יכול
102 הוא לרכוב על גבי עצמות, ובאה הברייתא לומר שכמו כן מותר
103 באופן זה לרכוב על גבי ספר תורה.
104 דין נוסף: אָמַר רַבְּהֵי אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, כָּל הַרוֹאֵה אֶת הַמַּת עוֹבֵר
105 וְאִינוּ מְלוּוֶה לַפְחוֹת בְּשִׁיעוֹר שֶׁל אַרְבַּע אַמּוֹת, עוֹבֵר מְשׁוּם לְעֵגַג
106 לְרֵשׁ חָרָף עֲשָׂהוּ (משלי י ה), וְאִם הִלְוֶהוּ [לידהו] מַה שְּׂכָרוֹ, אָמַר רַב
107 אִסִּי, עָלָיו הַבְּתוּבָה אוֹמֵר (שם טו ט), 'מְלוּוֶה ה' חוֹנֵן דָּל וְגִמְלוֹ יִשְׁלַם לוֹ',
108 ודורשים את הכתוב כאילו נאמר 'מלווה', כלומר מלווה את ה' מי
109 שחונן את הדל, שהמלווה את המת שהוא דל ובכך הוא עושה עמו
110 חסד, נחשב כאילו הוא מלווה את ה', וה' ישיב לו גמולו. וכן נאמר
111 (שם די לא) 'לעשך דל חרף ועשהו ומכבדו חונן אביו', שהמכבד את ה'
112 הוא מי שחונן את האביון.
113 הגמרא מביאה נידון אם המתים יודעים מהנעשה בין החיים: רַבִּי
114 חִיָּיא וְרַבִּי יוֹנָתָן הוּוּ שְׁקָלִי וְאוּלִי [היו הולכים] בְּבֵית הַקְּבָרוֹת,
115 הָיָה קְשָׁדִיא הַתְּלַתָּא דְרַבִּי יוֹנָתָן - והיו נגררות ציציתיו של רבי
116 יונתן על גבי הקברים בדרך הילוכו. אָמַר לִיהֵ רַבִּי חִיָּיא לְרַבִּי יוֹנָתָן,

1 וְאִין מְקַרְבִּין עָלָיו - ואינו צריך לחפש בני אדם אחרים שיאכלו עמו
2 כדי שיברכו ברכת המוציא ויוציאו אותו, וְאִין מוֹמְנִין עָלָיו - ואינו
3 מצטרף עם שלשה אנשים לזימון, וְפְטוּר מְקַרְיָאֵת שְׁמַע וּמִן הַתְּפִלָּה
4 וּמִן הַתְּפִלִּין, וּמִכָּל מִצְוֹת הָאֲמִוּרוֹת בְּתוֹרָה. וּבְשִׁבְתָּ, מִיִּסָּב,
5 וְאוֹכֵל בֶּשָׂר וְשׂוֹתֶה יַיִן, וּמְקַרְבֵּי בְרַכַּת הַמוּצִיא, וּמוֹמְנִין - ומברך
6 ברכת הזימון, וּמְקַרְבִּין עָלָיו אַחֲרֵים וּמוּצִיאִים אוֹתוֹ יָדִי חוּבָה [אם
7 אינו רוצה לברך בעצמו], וּמוֹמְנִין עָלָיו - מצטרף לשלשה להתחייב
8 בזימון, וְחֵיִיב כָּל מִצְוֹת הָאֲמִוּרוֹת בְּתוֹרָה. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֵּן
9 גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, מִתּוֹךְ שְׁנַתְחַיִּיב בְּשַׁבַּת בְּמִצְוֹת אֵלוֹ, נִתְחַיִּיב בְּכֹלָן.
10 וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי בִּינְיָהוּ - מהו ההבדל בין תנא קמא לרבן
11 שמעון בן גמליאל, שהרי לדברי שניהם הוא חייב בשבת בכל
12 המצוות, תְּשַׁמֵּשׁ הַמִּטָּה אִיבָא בִּינְיָהוּ [יש ביניהם], דַּעַת תְּנַא קְמַא
13 שאף שהוא חייב בשבת במצוות אינו חייב במצוות עונה, ואילו דַּעַת
14 רבן שמעון בן גמליאל שהוא חייב בכל המצוות ואף במצוה זו.
15 מסיימת הגמרא את הקושיא: קְתַנֵּי מִיְהִת - מכל מקום שנינו
16 בברייתא, שהאונן פְּטוּר מְקַרְיָאֵת שְׁמַע וּמִן הַתְּפִלָּה וּמִן הַתְּפִלִּין
17 וּמִכָּל מִצְוֹת הָאֲמִוּרוֹת בְּתוֹרָה, ואפילו כשהוא אוכל בבית חבירו
18 ואין המת מוטל לפניו, שלא חילקה הברייתא בין מוטל לפניו לשאינו
19 מוטל לפניו, וקשה, שהלא במשנתנו שנינו שאינו פטור אלא כשמתו
20 מוטל לפניו.
21 מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פִּפְסָא, אַכֵּן, כְּדַבְרֵי מִשְׁנַתְנוּ, אִין לְפִטוּר אַת
22 הַאֲוִנָן מִכָּל הַמִּצְוֹת אֲלָא אַךְ כַּאֲשֶׁר מְתוּ מוּטֵל לְפִנָּיו, וְעַל כֵּן אֵף אַת
23 הַנְּאִמַר בְּבֵרֵיתָא שְׁהַאֲוִנָן פְּטוּר מִכָּל הַמִּצְוֹת תְּרַנְמָא אֲמַחְזִיר פְּנֵי
24 וְאוֹכֵל - תעמיד שנאמר כן בהמשך לדין האמור קודם לכן שמי שאין
25 לו בית אחר או בית חבירו אוכל בפני המת ומחזיר פניו, ועל כך
26 ממשיכה הברייתא 'אינו אוכל בשר וכו' ואינו מברך וכו' ופטור
27 מקריאת שמע וכו' ומכל מצוות האמורות בתורה, ואין זה דין בפני
28 עצמו אלא הכל עוסק במי שמתו לפניו, אבל הנמצא בבית אחר חייב
29 בכל המצוות כפי ששמעו במשנתנו.
30 תירוץ נוסף: רַב אֵשִׁי אָמַר, לְעוֹלָם מַה שְּׁשֵׁנִי בְּבֵרֵיתָא שְׁהַאֲוִנָן
31 פְּטוּר מִכָּל הַמִּצְוֹת, אִינוּ אִפִּילוּ אִם הוּא נִמְצָא בְּבֵית אַחַר, וְגַם
32 מִשְׁנַתְנוּ סוֹבְרָת, וְגַם שְׁשֵׁנִי בְּמִשְׁנַת 'מי שמתו מוטל לפניו פטור
33 מקריאת שמע וכו' ומכל מצוות האמורות בתורה, ששמעו שאינו
34 פטור אלא כשמתו לפניו, יש לפרש שאין הכוונה שמתו לפניו ממש,
35 ודי שמוטל עליו לקבורו, שִׁבִּינָן שְׁמוּטֵל עָלָיו לְקוֹבְרוֹ, כְּמוּטֵל לְפִנָּיו
36 דְּמִי [נחשב], שְׁנַאֲמַר בְּעֵנִין מִיתָת שְׂרָה אֲמַנּוּ (בראשית כג א) 'וְיָקָם
37 אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מְתוּ, וְנִאֲמַר בְּפִטוּק שְׁלֹאֲחֵרֵיו (שם כג ד) 'וְאִתְּקַרְבָּה
38 מִתִּי מִלְּפָנָי, וְהִירִי בְּאוֹתָהּ שְׁעָה כְּבֵר לֹא הִיָּה מְתוֹ לְפִנָּיו וְאֵף עַל פִּי
39 כֵּן אָמַר שְׁהוּא מִבְּקַשׁ לְקוֹבְרָה 'מִלְּפָנָיו', וְהִירִי זֶה כַּאֲמוֹר, שְׂבָל וְזִמְן
40 שְׁמוּטֵל עָלָיו לְקוֹבְרוֹ, כְּמוּטֵל לְפִנָּיו דְּמִי.
41 הגמרא מבארת מי הם הפטורים ממצוות מחמת המת. שנינו במשנה
42 שמי שמתו מוטל לפניו פטור מכל המצוות. מדייקת הגמרא: מִשְׁמַע
43 שְׁדוּקָא אִם הוּא מְתוּ, כְּלוּמַר שְׁהַמַּת הוּא קְרוּבוֹ, אִין - אכן הוא
44 פטור מכל המצוות, אָכֵל אָדָם אַחַר שֶׁאִין הַמַּת קְרוּבוֹ, אֵף שְׁהוּא
45 עוֹסֵק בּוֹ בְּכֵךְ שְׁהוּא מְשַׁמְרֵוּ מִפְּנֵי הַעַכְבְּרִים, לֹא פְטוּר. מִקְשָׁה
46 הַגְּמָרָא: וְהִתְנַא - והרי שנינו בברייתא, הַמְשַׁמֵּר אֶת הַמַּת, אֵף עַל
47 פִּי שְׂאִינוּ מְתוּ, הֵיִינוּ שְׂאִינוּ קְרוּבוֹ, פְּטוּר מְקַרְיָאֵת שְׁמַע וּמִן
48 הַתְּפִלָּה וּמִן הַתְּפִלִּין וּמִכָּל מִצְוֹת הָאֲמִוּרוֹת בְּתוֹרָה, מִפְּנֵי שְׁהוּא
49 עוֹסֵק בְּמִצְוָה, וְהַעוֹסֵק בְּמִצְוָה פְּטוּר מִשְׂאֵר הַמִּצְוֹת, הִרִי שְׁאֵף אָדָם
50 אַחַר שְׂאִינוּ קְרוּבוֹ שֶׁל הַמַּת פְּטוּר מִכָּל הַמִּצְוֹת, וְשֵׁלַל כְּפִי שְׁמַשְׁמַע
51 בְּמִשְׁנַתְנוּ שְׂאִינוּ פְטוּר אֲלָא אִם הַמַּת הוּא קְרוּבוֹ. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא:
52 הַמְשַׁמְרֵוּ פְטוּר מִכָּל הַמִּצְוֹת אֵף עַל פִּי שְׂאִינוּ מְתוּ, וּבִאֲפוּף זֶה
53 דִּבְרַה בְּרֵייתָא, וְאִם הוּא מְתוּ, הִרִי הוּא פְטוּר אֵף עַל פִּי שְׂאִינוּ
54 מְשַׁמְרֵוּ, וּבִאֲפוּף זֶה דִּבְרַה הַמְשַׁנָּה.
55 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִשְׁמַע מִהַמְשַׁנָּה וּמִהַבְּרֵיתָא שְׁאִם הוּא מְתוּ,
56 וּמְשַׁמְרֵוּ [או שהוא משמרו] אִין - אכן הוא פטור, אָכֵל הַמְּהַלְךְ
57 בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, לֹא פְטוּר. וְהִתְנַא - והרי שנינו בברייתא, לֹא יִהְיֶה
58 אָדָם בְּבֵית הַקְּבָרוֹת וּבְאוֹתָהּ עַת תְּפִלִּין בְּרֵאשׁוֹ וְסִפְרֵי תוֹרָה [או

המשך ביאור למס' ברכות ליום ראשון עמ' א

1 דְּלִיּיָהּ – הגבה את ציציותיך שלא יגררו על גבי הקברים, כְּדֵי שֶׁלֹא
2 יֵאמְרוּ המתים, לְמַחֵר הם מתים וּבְאֵין אֶצְלָנוּ, וְעַכְשָׁיו מְחַרְפִּין
3 ומביישים אוֹתָנוּ, בכך שהם מראים לנו שהם מקיימים מצוות ואילו
4 אנו איננו יכולים לקיימן.
5 אָמַר לִיָּהּ רבי יונתן לרבי חייא, וּמִי יֵדְעִי כּוֹלֵי הָאֵי – וכי המתים
6 יודעים כל כך ממה שנעשה בין החיים, וְהָאֵ כְּתִיב – והרי נאמר (קהלת
7 ט ה) 'כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שְׂיֻמָּתוֹ וְהַמֵּתִים אֵינָם יוֹדְעִים מְאוּמָּה', וכל
8 שכן שאינם יודעים מדבר קטן כזה להתבייש בו.
9 אָמַר לִיָּהּ רבי חייא לרבי יונתן, אִם קָרִיתַּ פְּסוּקַ זֶה, לֹא שְׁנִיתָ – לא
10 חזרת עליו פעם שניה כדי שתבונן בו, וְאִם שְׁנִיתָ, לֹא שְׁלַשְׁתָּ – לא

11 חזרת עליו בשלישית, וְאִם שְׁלַשְׁתָּ את הפסוק, לֹא פִירְשׁוּ לָךְ את
12 כוונתו, שאינו מתפרש כלל על מתים ממש, אלא כפי שיבואר.
13 רבי חייא מבאר את הפסוק: מה שנאמר 'כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שְׂיֻמָּתוֹ',
14 'החיים' אֵלּוּ הַצְּדִיקִים שְׂכַמִּיתָתָן נִקְרְאוּ חַיִּים, ו'יודעים שימותו'
15 היינו שהם נותנים אל ליבם את יום המיתה, ונמנעים מלעבור עבירה.
16 וראיה לדבר שהצדיקים נקראים חיים גם לאחר מותם, שְׁנֵאמַר
17 (שמואל ב' כג ב), 'וּבְנִיָּהּ בֶן יְהוֹדָע בֶּן אִישׁ חַי רַב פְּעָלִים מְקַבְּצֵאֵל,
18 הוּא הִכָּה אֶת שְׁנֵי אֲרִיאֵל מוֹאָב, וְהוּא יָרַד וְהִכָּה אֶת הָאֲרִי בְּתוֹךְ
19 הַבּוֹר בְּיוֹם הַשְּׁלֵג',

59 וְשָׂמָּה וּבָאָה, וְאָמְרָה לָהּ הַכְּרַתְתָּהּ, הַכְּרַתְתִּי מִה שְׂמַעְתָּ מֵאַחֲרֵי
 60 הַפְּרִגּוֹד. אָמְרָה לָהּ, שְׂמַעְתִּי שֶׁכָּל הַזֹּרֵעַ בְּרַבִּיעָה רֵאשׁוֹנָה – בּוֹמֵן
 61 הַגֶּשֶׁם הַרְאִשׁוֹן, בְּרַד שְׁעֵתִיד לִרְדֹת מִיד אַחַר כֶּךָ, מְלֻקָּה – מִקְלָקָל
 62 אוֹתוֹ, שְׂמָה שִׁכְבַּר נֹרַע הָרִי הוּא מִתְקַשֶּׁה וְהַבְּרַד שׁוֹבְרוֹ. הֵלֶךְ הוּא
 63 וְזָרַע בְּרַבִּיעָה שְׁנִיָּה – בּוֹמֵן הַגֶּשֶׁם הַשְּׁנִי, וְאוֹ כֹּאשֶׁר יֵרֵד הַבְּרַד, הַזֹּרַע
 64 שֶׁל כָּל הָעוֹלָם כּוֹלֵף לָקֵחַ, לְפִי שִׁכְבַּר נִתְקַשֶּׁה וְהַבְּרַד שֹׁבֵר אוֹתוֹ,
 65 וְאִילוּ הַזֹּרַע שֶׁלֹּו לֹא לָקֵחַ, לְפִי שְׂהִיָּה עֵדִיין רַךְ. לְשִׁנְיָה הַאֲחֵרֶת הֵלֶךְ
 66 שׁוֹב אוֹתוֹ חֲסִיד וְלָן בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת, וְשָׂמַע אוֹתָן שְׁתֵּי רוּחֹת
 67 שְׂמַסְפְּרוֹת זוֹ עִם זוֹ. אָמְרָה תְּרֵא – לְחַבְרַתָּהּ, בּוֹאִי וְנִשְׁמָט
 68 בְּעוֹלָם וְנִשְׁמַע מֵאַחֲרֵי הַפְּרִגּוֹד מִה פּוֹרְעָנוֹת כֹּא לְעוֹלָם. אָמְרָה
 69 לָהּ, הַכְּרַתְתִּי לֹא כִּף אֲמַרְתִּי לָךְ, אֵינִי יוֹכֵלָה, שְׂאֵנִי קַבּוּיָה
 70 בְּמַחְצֵלַת שֶׁל קִנִּים, אֵלֶּא לְכִי אִתָּךְ, וּמָה שְׂאֵת שׁוֹמַעַת בּוֹאִי וְאִמְרִי
 71 לִי. הִלְכָה וְשָׂמָּה וּבָאָה, וְאָמְרָה לָהּ הַכְּרַתְתָּהּ, הַכְּרַתְתִּי מִה שְׂמַעְתָּ
 72 מֵאַחֲרֵי הַפְּרִגּוֹד. אָמְרָה לָהּ, שְׂמַעְתִּי שֶׁכָּל הַזֹּרֵעַ בְּרַבִּיעָה שְׁנִיָּה,
 73 שֶׁדְּפוֹן שְׁעֵתִיד לְבוֹא לְאַחַר מִכּוֹן מְלֻקָּה אוֹתוֹ, שֶׁהַשְּׂדֵפוֹן מְלַקֵּה אֶת
 74 הָרֶךְ שֶׁנֹּרַע זֶה מִקְרֹוב בְּרַבִּיעָה הַסְּמוּכָה. הֵלֶךְ הוּא וְזָרַע בְּרַבִּיעָה
 75 רֵאשׁוֹנָה, לְעוֹמֵת שְׂאֵר הָאֲנָשִׁים שֹׁזְרָעוּ בְּרַבִּיעָה שְׁנִיָּה בְּלִבָּב, וְאוֹ
 76 כֹּאשֶׁר בֹּא הַשְּׂדֵפוֹן, הַזֹּרַע שֶׁל כָּל הָעוֹלָם כּוֹלֵף וְנִשְׂדָּף, לְפִי שְׂהִיָּה רַךְ,
 77 הַזֹּרַע שֶׁלֹּו לֹא נִשְׂדָּף, לְפִי שִׁכְבַּר נִתְקַשֶּׁה. אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ, מִפְּנֵי
 78 מָה אִשְׁתְּךָ – בִּשְׂנָה שֶׁעֲבָרָה הַזֹּרַע שֶׁל כָּל הָעוֹלָם כּוֹלֵף לָקֵחַ בְּבֵרֶךְ
 79 וְהַזֹּרַע שֶׁלֶךְ לֹא לָקֵחַ בוֹ, וְעַכְשִׁיו הַזֹּרַע שֶׁל כָּל הָעוֹלָם כּוֹלֵף וְנִשְׂדָּף
 80 וְהַזֹּרַע שֶׁלֶךְ לֹא נִשְׂדָּף. סָח לָהּ אֶת כָּל הַדְּבָרִים הַלְלוֹ, שְׂשַׁמַּע מֵאוֹתָן
 81 שְׁתֵּי רוּחֹת מִה שֶׁנֹּגַד לְאוֹתָהּ שְׁנָה וְשַׁעַל פִּי דְבַרְיָהּ זֶרַע וְלֹא נִזְוָק.
 82 אָמְרָה – סִיפְרוּ שׂוּה הִיָּה הַמִּשְׁךְ הַמַּעֲשֶׂה, לֹא הָיָה יָמִים מוֹעֲטִים – לֹא
 83 חִלַּף אֶפְלוֹ זָמַן מוֹעֵט, עַד שֶׁנִּפְלָה קְטַמָּה בֵּין אִשְׁתּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ חֲסִיד
 84 וּבֵין אִמָּה שֶׁל אוֹתָהּ רִיבָה – יִלְדָה שְׂמַתָּה שְׂשַׁמַּע הַחֲסִיד אֶת דְּבַרְיָהּ
 85 בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת, וְאוֹ אֲמַרְתָּ לָהּ אִשְׁתּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ חֲסִיד לְאוֹתָהּ אִם, לְכִי
 86 וְאִרְאֶךָ אֶת בְּתוּךְ שְׂהִיָּה קַבּוּיָה בְּמַחְצֵלַת שֶׁל קִנִּים. לְשִׁנְיָה הַאֲחֵרֶת
 87 שׁוֹב הֵלֶךְ אוֹתוֹ חֲסִיד וְלָן בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת, וְשָׂמַע אוֹתָן שְׁתֵּי רוּחֹת
 88 שְׂמַסְפְּרוֹת זוֹ עִם זוֹ. אָמְרָה לָהּ הַאֲחַת לְחַבְרַתָּהּ, הַכְּרַתְתִּי, בּוֹאִי
 89 וְנִשְׁמָט בְּעוֹלָם וְנִשְׁמַע מֵאַחֲרֵי הַפְּרִגּוֹד מִה פּוֹרְעָנוֹת כֹּא לְעוֹלָם. וְאָמְרָה
 90 לָהּ, הַכְּרַתְתִּי, הֵנִיתִנִּי, דְּבָרִים שֶׁדִּבְּרַנּוּ בִּי לְבִינְךָ כְּכֹר
 91 נִשְׁמָעוּ בֵּין הַחַיִּים.
 92 מִסִּימַת הַגַּמְרָא: אֵלֶּמָּה יָדְעִי – מוֹכַח שֶׁהַמֵּתִים יוֹדְעִים מִהַדְּבָרִים
 93 הַנֶּאֱמָרִים בֵּין הַחַיִּים. דּוּחָה הַגַּמְרָא: דִּילְמָא אִינִישׁ אַחֲרֵינָא שְׂכִיב
 94 וְאוּיָל וְאָמַר לְהוֹ – שְׂמָא אֹדָם אַחַר מָת, וְסִיפֵר לְהוֹן מָה שְׂשַׁמַּע בַּחַיּוֹ.
 95 תָּא שְׂמַע רַאיָה אַחֲרָת לְכָךְ שֶׁהַמֵּתִים יוֹדְעִים אֶת הַנַּעֲשֶׂה בֵּין הַחַיִּים,
 96 דְּזַעֲרִי הִנֵּה מִפְּקִיד וְזוּי גַּבִּי אוֹשְׁפּוּיָבִיתָהּ – הִיָּה מִפְּקִיד אֶת מַעוֹתָיו
 97 אֶצֶל בַּעֲלָת הָאֲבַסְנִיא שְׁבָה הַתֶּאֱכָסֵן, עַד דְּאִתִּי וְאוּיָל לְכִי רַב – עַד
 98 שֶׁהֵלַךְ חוֹזֵר מִבֵּית הַמְּדֻרָּשׁ, שְׂכִיבָה – מָתָה אוֹתָהּ אִשֶּׁה וְלֹא יָדַע הֵיכָן
 99 הַמַּעוֹת. אוּל בְּתֵרָה לְחַצְרָ מוֹת – הֵלַךְ אַחֲרֵיהּ לְבֵית הַקְּבֻרוֹת. אָמַר
 100 לָהּ, וְזוּי הִיכָא – מַעוֹתֵי הֵיכָן הֵן. אָמְרָה לִיהָ, וְלִי שְׂקַלְיָהּוּ מִתּוֹתַי
 101 (ב) צִנּוּרָא דְדִשָּׂא בְּרוּךְ פִּלְן – לָךְ טוֹל אוֹתָן מִתּוֹת חוֹר פָּתַח הַבַּיִת
 102 וְדַהֲיִינוּ חַחוֹר שְׂצִיר דִּלְת הַבַּיִת סוֹבֵב בוֹ) שְׂבַמְקוּם פְּלוּנִי, וְאִימָא לָהּ
 103 לְאִימָא – וְעוֹד אֲבַקְשָׁךְ שְׂתֵאמֵר לְאִמִּי, שְׂתִשְׂדָּךְ לִי מִסְּרָקָאִי וְגוֹבְתָאִי
 104 דְּכּוּחָלָא בְּהַדִּי פְּלִנְיָתָא דְאִתָּא לְמַחֵר – שְׂתִשְׁלַח לִי אֶת הַמְּסָרֵךְ שְׁלִי
 105 וְאֶת הַשְּׂפּוֹרֶת שֶׁל הַכּוּחֹל שְׁלִי, עִם פְּלוּנִית הַבֹּאֵה מִחוּר לְקַבּוּרָה.
 106 אֲנוּמֵרָה הַגַּמְרָא: אֵלֶּמָּה יָדְעִי – מוֹכַח שֶׁהַמֵּתִים יוֹדְעִים אֶת הַנַּעֲשֶׂה בֵּין
 107 הַחַיִּים, שִׁדְעָה שְׂאוֹתָהּ פְּלוּנִית גּוֹסֶסֶת וְתוֹמוֹת מִחוּר. דּוּחָה הַגַּמְרָא:
 108 [דִּילְמָא] דּוּמָה קְרִים וּמְכִרִיו לְהוֹ – שְׂמָא דּוּמָה, שְׂהוּא הַמְּלֶאךָ
 109 הַמְּמוּנָה עַל הַמֵּתִים, מְקִידִים וּמְכִרִיו לְפִנְיָהֶם כִּי עֵתָה יָבוֹא פְּלוּנִי, וְלָכֵן
 110 יָדְעָה זְמַת, אֲבֵל שְׂאֵר הַדְּבָרִים הַנַּעֲשִׂים בֵּין הַחַיִּים כִּי אֵינִם יוֹדְעִים.
 111 תָּא שְׂמַע רַאיָה אַחֲרָת שֶׁהַמֵּתִים יוֹדְעִים אֶת הַנַּעֲשֶׂה בֵּין הַחַיִּים,
 112 דְּאִבּוּיָה דְשְׂמוּאֵל הוּוּ קָא מִפְּקִיד גַּבִּיהּ וְזוּי דִּיתָמִי – אֲבִיו שֶׁל שְׂמוּאֵל
 113 הוּוּ מִפְּקִידִים אֶצֶל מַעוֹת שֶׁל יְתוּמִים, כִּי נָח נִפְשִׁיָה לֹא הִנֵּה שְׂמוּאֵל
 114 גַּבִּיהּ – וְכִשְׁנַפְטֵר לֹא הִיָּה שְׂמוּאֵל אֶצֶל, וְלֹא שְׂמַע מֵאֲבִיו דְּבַר לְגַבִּי
 115 מַעוֹת אִלוּ הֵיכָן הֵן, וְעַל כֵּן לֹא יָדַע לְהַחֲזִיק לְבַעֲלֵיהֶן. כִּיֵּן שְׂכָר, הוּוּ
 116 קָא קְרוּ לִיהָ בְּרַ אֲבִיל וְזוּי דִּיתָמִי – הוּוּ מְכַנִּים אֶת שְׂמוּאֵל, כֵּן שֶׁל

1 ויש לשאול, מהי כוונת הפסוק שבניהו הוא 'בן איש חי', שמשמע
 2 שנולד לאדם חי, אטו כולו עלמא בני מתי ניהו – וכי כל העולם
 3 בני מתים הם. אלא כך פירושו, 'בן איש חי', בנו של יהודע שאפילו
 4 במיתתו היה קרוי חי, והיינו לפי שהיה צדיק גמור, וצדיקים במיתתם
 5 קרויים חיים.
 6 הגמרא דורשת את המשך הפסוק: 'רב פעלים מקבצאל', היינו
 7 שריבה וקבץ פעלים לתורה – שהרבה ואסף לומדי תורה. והוא
 8 תבה את שני אריאל מואב' – ניצח והתגבר על תקופת שני בתי
 9 המקדש המכונים 'אריאל מואב', כלומר, שלא הניח צדיק כמותו
 10 לא במקדש ראשון ולא במקדש שני. והוא ירד והכה את הארי
 11 בתוך הכור ביום השלג, איכא דאמרי – יש שאמרו שהכוונה היא
 12 דתבר גזיו דברדא ונתת וטבל – ששבר חתיכות של קרח שעל פני
 13 המים, וירד וטבל בהם לקרוי כדי לעסוק בתורה. ואיכא דאמרי – ויש
 14 שאמרו שהכוונה היא דתנא סיפרא דבי רב פיומא דסינתא –
 15 ששנה את כל ספר תורת כהנים ביום אחד מימות החורף (שהם ימים
 16 קצרים).
 17 המשך דברי רבי חייא בביאור הפסוק שהבאנו לעיל: ומה שנאמר
 18 'המתים אינם יודעים מאומה', אלו הרשעים שבהיתן קרויון
 19 מתים, אינם יודעים מאומה, היינו שהם עושים את עצמם כאלו
 20 אינם יודעים מיום המיתה וחוטאים. והראיה שהרשעים נקראים
 21 מתים גם בחייהם, שנאמר בנבואת יחזקאל על צדקיהו (יחזקאל כ ל)
 22 'אתה חלל רשע נשיא ושראל', ואף שהתנבא על צדקיהו בעודו
 23 בחיים קראו 'חלל' – ומתו. והיינו לפי שהרשעים בחייהם קרויים
 24 מתים. ואי בעית אימא – ואם תרצה תוכיח שנקראים מתים גם
 25 בחייהם, מהכא – מפסוק זה, שנאמר (דברים יז ט) 'על פי שנים עדים
 26 או (על פי) שלשה עדים יומת המת', ומדוע נאמר יומת 'ומת', הרי
 27 עתה עדיין חי הוא, אלא יומת המת מעיקרא – זה שהיה מת כבר
 28 מתחילה, כלומר, כיון שהוא רשע הרי הוא כבר חשוב כמת.
 29 הגמרא מביאה שגם בני רבי חייא נחלקו אם המתים יודעים מהנעשה
 30 בין החיים: בני רבי חייא נפוק לקרייתא – יצאו לכפרים להתעסק
 31 בשדותיהם, אייך להו תלמודיהו – שנכח מהם תלמודם, הו קא
 32 מצערי לאדבוריה – היו מצערים את עצמם להיזכר בו. אמר ליה חד
 33 מבני רבי חייא להקריה – לאחיו, דע אבון בהאי צערא – האם יודע
 34 עתה אבינו בצער זה שיש לנו. אמר ליה אייך – השיב לו האחר,
 35 מנא ידע – מדיכּוּן ידע, והא כתיב – [והרי נאמר] (איוב יד כא) 'כברו
 36 בניו ולא ידע', שגם אם יהיו בניו של המת מכובדים, לא ידע מכך,
 37 משמע שאין המתים יודעים מהנעשה בין החיים. אמר ליה אייך –
 38 השיבו האחר ודהיינו האח הראשון, והאם אכן לא ידע בצערנו,
 39 והא כתיב – והרי נאמר על המת (שם יד כב) 'אך בשרו עליו וכאב
 40 ונפשו עליו תאבל', ואמר רבי יצחק בביאור פסוק זה, קשה רמה
 41 – תולעת האוכלת בבשר] למת במחמת הדוקרת בבשר הני, שהמת
 42 חש בענשה בגופו, משמע שהמת יודע מה נעשה בעולם. אמרי –
 43 אמרו בני הישיבה לדחות ראיה זו, בצערא דידהו ידעי – בצער גופם,
 44 כגון עקיצת הרימה, יודעים המתים, אבל בצערא דאחרינא לא ידעי
 45 – בצערם של אחרים יודעים.
 46 הגמרא ממשיכה לעסוק בנידון האם המתים יודעים את הנעשה בין
 47 החיים, ודנה בכמה ראיות שמהן נראה שהם יודעים את הנעשה.
 48 שואלת הגמרא: ולא יודעים המתים מה נעשה בין החיים, והתניא
 49 בברייתא, מעשה בקסיד אחד שנתן דינר לעני בערב ראש השנה
 50 בשני בצורת – שנים שלא ירדו בהן גשמים והתבואה והמוזן ביוקר,
 51 והקניטתו – והכעיסתו וציערתו, ושתו על כך, שלא היה לו לתת
 52 לעני סכום כזה בשנים קשות כאלו, והלך מביתו מפני כך, ולן בבית
 53 הקברות, ושמע שתי רוחות של שתי ילדות מתות שמשפרות זו לזו
 54 – שמדברות יחדו. אמר תדא – אחת] להקברתה, הקברתי, בואי
 55 ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד – והמחיצה שבין השכינה
 56 לצבא מרום] מה פורענות גזרו היום שיהיה כא לעולם. אמר לה
 57 הקברתה, איני יכולה לבוא עמך, משום שאני קבורה במחצלת של
 58 קנים, אלא לבי אתה, ומה שאת שומעת אמרי לי. הלכה היא

27 את לוי לשיבה של מעלה. **אָמַר** לִיָּה שְׂמוּאֵל לֵאבִיו, וְזוּי דִּיתָמִי
 28 הֵיכָא – היכן מונחות מעות היתומים שהופקדו אצלך. **אָמַר** לִיָּה אביו,
 29 וְיָל שְׁקָלֵיהוּ בְּאִמְתָּא דְרַחֲמָא – לך טול אותן ממושב הרחיים, עִילֵאִי
 30 וְתַתָּא דִּיֶּדֶן – המעות העליונות והתחתונות הן שלנו, וּמִצְעֵי דִּיתָמִי
 31 – והמעות האמצעיות הן של היתומים. **אָמַר** לִיָּה שְׂמוּאֵל לֵאבִיו, מֵאִי
 32 מְעַמָּא עֲבַדְתָּ הֵכָּה – מזה הטעם שעשית כן, להניח את מעות היתומים
 33 באמצע בלבד. **אָמַר** לִיָּה אביו, מִשּׁוּם שִׁסְבְּרֵית שֵׁאִי גְנוּבֵי גְנוּבֵי
 34 מִדִּיֶּדֶן – שאם יבואו גנבים, יגנבו מהמעות שלנו המונחות למעלה,
 35 וְאִי אֲכֵלָה אֲרַעָא אֲכֵלָה מִדִּיֶּדֶן – ואם תאכל הקרקע את המעות,
 36 תאכל את המעות שלנו הנמצאות למטה, ובין כך ובין כך לא יפסדו
 37 היתומים.
 38 מסיימת הגמרא: **אֲלֵמָא דִּיֶּדְעֵי** – מוכח שהמתים יודעים את הנעשה
 39 בין החיים, שהרי ידע אבוא דשמואל שבנו חשוב בין החיים. דוחה
 40 הגמרא: **דִּלְמָא שֵׁאִנֵי שְׂמוּאֵל** – שמא שונה שמואל, בִּיּוֹן דְחֵשִׁיב
 41 קְדָמִי וּמְכָרֵי – כיון שחשוב הוא הקדימו והכריזו לפני מותו **לְפָנֵי**
 42 מְקוּם, ולכן ידע אביו שהוא חשוב בין החיים.
 43 לעיל (ע"ה) הובאה דעת רבי יונתן שהמתים אינם יודעים מהנעשה בין
 44 החיים. הגמרא מוכיחה שרבי יונתן חזר בו מדבריו אלו. אמרת
 45 הגמרא: **וְאִתָּה רַבִּי יוֹנָתָן הֲרִיר בֵּיה** – חזר בו ממנה שאמר שהמתים
 46 אינם יודעים מהנעשה בעולם, **דְּאָמַר רַבִּי שְׂמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר**
 47 **רַבִּי יוֹנָתָן, מִנּוֹן לְמַתִּים שְׁחַם מִסְפָּרִים** [מדברים] וְהָ עִם זֶה,
 48 **שְׁנַאֲמַר** (דברים לד ט) בענין מיתת משה, **וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו, וְזֹאת הָאָרֶץ**
 49 **אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב לֵאמֹר, מֵאִי** [מדי הכוונה]
 50 **לְאֲמֹר,** אלא כך **אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשָּׁה, לֵךְ אֲמֹר לָהֶם**
 51 **לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב, שְׁבֹעֶיךָ שִׁנְשַׁבְעֵתִי לָכֶם** שאתן את ארץ
 52 ישראל לזרעכם, **בְּכֹר קִיּוּמֵיהֶם לְבְנֵיהֶם.**

1 האוכל מעות יתומים. נצטער שמואל, וְאֵל אֲבִיתְרִיה לְחֶצֶר מִן –
 2 הלך אחרי אביו לבית הקברות. בבואו לשם, נגלו לו המתים כאילו
 3 הם מחוץ לקבריהם ויושבים בעיגול. **אָמַר** לִהוּ שְׂמוּאֵל, בְּעֵינָא אֲבָא
 4 – אני רוצה את אבא. **אָמְרוּ** לִיָּה, אֲבָא טוֹבָא אִיבָא אֲבָא – הרבה
 5 יש כאן ששם אבא. **אָמַר** לִהוּ, בְּעֵינָא אֲבָא בַר אֲבָא – אני רוצה
 6 את אבא בנו של אבא. **אָמְרוּ** לִיָּה, אֲבָא בַר אֲבָא נְמִי טוֹבָא אִיבָא,
 7 הֵכָּא – יש כאן גם הרבה ששם אבא ושם אביהם אבא. **אָמַר** לִהוּ,
 8 בְּעֵינָא אֲבָא בַר אֲבָא אֲבוּה דְשְׂמוּאֵל – אני רוצה את אבא בנו של
 9 אבא אביו של שמואל, הֵיכָא – היכן הוא. **אָמְרוּ** לִיָּה, סְלִיק
 10 לְמַתִּיבְתָא דְרַקִּיעָא – עלה לשיבה של מעלה. **אֲדַהֲכִי חַוִּייה לְלוּי**
 11 **דִּיתִיב אַבְרָא** – בינתיים ראה שמואל את לוי חבירו שהיה יושב
 12 מחוץ לעיגול שבו ישבו שאר המתים, **אָמַר** לִיָּה שְׂמוּאֵל לְלוּי, אֲמֵאִי
 13 **יְתַבְתָּ אַבְרָא** – מדוע אתה יושב בחוץ ואינך יושב בעיגול עם כולם,
 14 וּמֵאִי מְעַמָּא לֹא סְלִיקָת – ומה הטעם שלא עלית לשיבה של מעלה.
 15 **אָמַר** לִיָּה לוי לשמואל, **דְּאָמְרִי** [שאמר] לִי, **כָּל בִּי הִנֵּךְ שְׁנֵי דִלְא**
 16 **סְלִיקָת לְמַתִּיבְתָא דְרַבִּי אִפְס וְאֲחִלְשִׁיתִיה לְרַעֲתִיה** – כפי מספר
 17 השנים שלא נכנסת לשיבתו של רבי אפס והחלשת את דעתו, **לֹא**
 18 **מְעִילִינִן לֵךְ לְמַתִּיבְתָא דְרַקִּיעָא** – לא נכניס אותך לשיבה של
 19 מעלה. **אֲדַהֲכִי וְהֵכִי אֲתָא אֲבוּה** – בינתיים בא אביו של שמואל
 20 משיבה של מעלה, חַוִּייה דְהוּה קָא כְכִי וְאֲחִיף – ראה שמואל
 21 שאביו בוכה וצוחק. **אָמַר** לִיָּה שְׂמוּאֵל לֵאבִיו, מֵאִי מְעַמָּא קָא בְבִית
 22 – מדוע אתה בוכה. **אָמַר** לִיָּה אביו, דְלַעְגָל קָא אֲתִית – מפני שבקרוב
 23 תבוא אלינו. שאל אותו עוד, וּמֵאִי מְעַמָּא אֲחִיבְתָ – ומדוע חייבת
 24 ושמתח. השיב לו אביו, דְחֵשִׁיבְתָ בְהֵאִי עֲלֵמָא טוֹבָא – מפני שחשוב
 25 אתה מאוד בין החיים. **אָמַר** לִיָּה שְׂמוּאֵל, אִי חֵשִׁיבְנָא נְעִילוּת לְלוּי
 26 – אם חשוב אני יכניסו את לוי בזכותי. וְעִילוּהוּ לְלוּי – ואכן הכניסו